

Teperics Károly

Tanulmányi célú nemzetközi migráció jelensége, jelentősége Debrecenben

Bevezetés

Debrecen a magyar felsőoktatás egyik központja. A Református Kollégium megalapításától eredeztethető történelmi hagyományai és méretei egyaránt mutatják jelentőségét. Jelenleg a teljes magyar felsőoktatási hallgatói létszámának közel tizede tanul a Debreceni Egyetemen (2015. október 15-én 27.628 fő), ezzel hazánk legnépesebb egyeteme. A felsőoktatásunkra jellemző 2005/2006-os csúcslétszámoktól kicsit eltérően itt 2011-ben kulminált a hallgatók száma (32.359 fő), onnan érzékelhető a (demográfiai okokra visszavezethető) stagnálás/lassú csökkenés időszaka. Az éves hallgatói létszámok országos tendenciáktól való eltéréseinek háttérében komoly szerepet játszik a külföldi állampolgárságú tanulók számának dinamikus emelkedése. A 2000 és 2015 közötti időszakban 885-ről 4028-ra emelkedett a számuk. Jelen tanulmány célja, hogy a nemzetközi tanulmányi célú migráció jelenségének világra, Kelet-Közép-Európára jellemző tendenciáit bemutassa, valamint elhelyezze ebben a folyamatban a Debreceni Egyetemet.

A tanulmányi célú nemzetközi migráció jelentősége a világban

A XX. század végére a migráció egyik jelentős népességszámot érintő szegmensévé vált az oktatási célú vándorlás (Salt, 2003). Bár az ideiglenes mozgások kategóriájába tartozik, ezzel együtt világviszonylatban komoly tömeget érint napjainkban (Teichler et al, 2011). A külföldön tanuló hallgatók száma és aránya egyre nő a világban. Becslések szerint (ICEF Monitor) ma (2015) a Föld 130 milliós hallgatói létszámából több, mint 5 millió fő, aki külföldi státuszú. 2020-ra a felsőoktatási hallgatók száma 250 millióra, ezen belül a külföldieké 7 millió felettire emelkedik (I. táblázat).

I. táblázat: A tanulmányi célú nemzetközi migráció által érintett hallgatói létszámok (ICEF Monitor)

év	A tanulmányi céllal migrálók száma
1975	0,8 millió
1980	1,1 millió
1985	1,1 millió
1990	1,3 millió
1995	1,7 millió
2000	2,1 millió
2005	3 millió
2010	4,1 millió
2014	5,0 millió
2025 (becslés)	7,2 millió

A jelenség jelentőségét mutatja, hogy a migráció 10 legfontosabb válfaját elemző migráció-kutató központ (*Migration Policy Institut*) a 9. helyre sorolta a tanulmányi célú vándorlásokat. Számuk különösen a fejlett országokban magas, a felsőoktatásban tanulók 2,5%-a (Európában 7,5%) külföldön végzi tanulmányait. Ebben a számban a „kredit mobilitásban”, illetve a „diploma mobilitásban”¹ szereplők egyaránt megjelennek (Berács–Hubert–Nagy, 2009).

Az oktatási (jellemzően felsőoktatási) folyamat „nemzetköziesedése” a gyors tudástranszfer lehetőségét teremtette meg. Jellemző, hogy legtöbbször a legfejlettebb országokból indulnak útnak, onnan, ahol amúgyis jobb a szellemi tőkéhez való hozzáférés esélye. Mivel külföldi tanulmányaikkal megerősítik korábban is előnyös helyzetüket, a folyamat voltaképpen a regionális egyenlőtlenségek újratermelődéséhez vezet (Rédei, 2007). Napjaink változása, hogy a fejlődő országok is egyre nagyobb intenzitással vesznek részt ebben a folyamatban.

Egy-egy ország felsőoktatásában a „nemzetköziesedés” folyamatának jelentőségét a külföldi hallgatók arányával lehet érzékeltetni. Ebben a tekintetben a legnagyobbak közé tartozik Ausztrália (20%), míg a 780.000 fő körüli külföldi kontingens az Amerikai Egyesült Államokban csak 4,3%-os értéket jelent. Az Európai Unió jelenlegi átlaga 7,5% körüli, távlati célként a 10%, majd a 20% feletti érték elérését tűzték célul (Berács, 2009; Rédei, 2014). Az Európai Unión belül kiemelkedő szerepet szánunk a hallgatói migráció növelésének, ami külön

¹ A „kredit mobilitás” a rövid periódusú (tanulmányi, vagy gyakorlati célzatú) tanulmányokat, a „diploma mobilitás” a diploma megszerzéséhez szükséges teljes időszakot külföldön folytatókat jelöli.

hangsúlyt kapott a Bologna-folyamat célkitűzései között is. Ennek a gazdaság versenyképessége szemszögéből a tudástranszfer, másrészt az erőforrások optimális eloszlása miatt van nagy jelentősége.

Karakteres eltéréseket tapasztalhatunk a kibocsátó és a célországok vizsgálatakor. A külföldi tanulmányokat folytatók számának gyors növekedése háttérben kibocsátóként azok a jelenleg felzárkózóban lévő nagy népességszámú országok találhatók, ahol a felsőoktatás kiterjedése még nem zajlott le. Kína, India, Kína, Indonézia, Brazília kis fáziskéséssel fejleszti felsőoktatását és futja be azt az utat, amit Közép-Európa az elmúlt húsz évben produkált.

Kínálja magát a hipotézis: a nagy népességszámmal (növekedéssel) jellemezhető, fejletlen területek irányából a fejlett, kisebb népességszámmal rendelkező országok irányába zajlik a mozgás. A valóság kicsit összetettebb (II. tábl.).

II. táblázat: A legnagyobb kibocsátók (215).

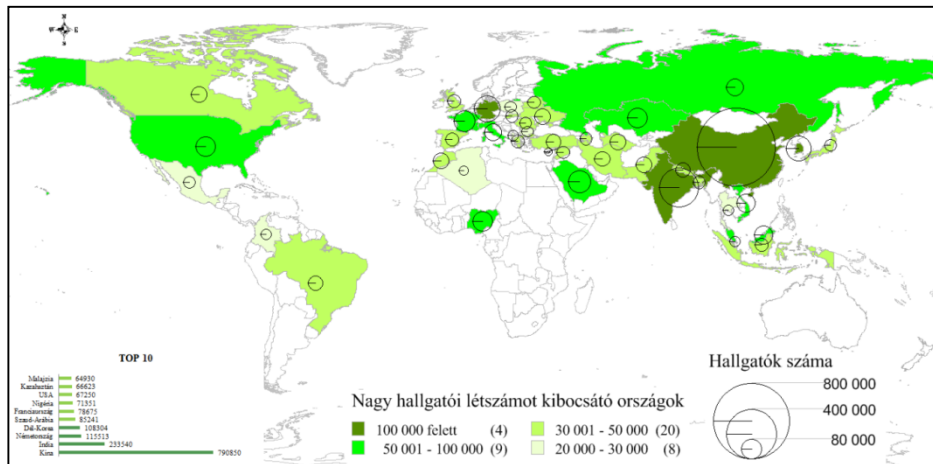
(forrás: UNESCO 2016 adatai alapján)

Legnagyobb kibocsátó országok	[fő]
Kína	790.850
India	233.540
Németország	115.513
Dél-Korea	108.304
Szaúd-Arábia	85.241
Franciaország	78.675
Nigéria	71.351
USA	67.250
Kazahsztán	66.623
Malajzia	64.930

Kína (az összes külföldön tanuló hallgató 19%-a) és India (7%) elhelyezkedése a sor elején ezt a hipotézist támasztja alá. A két ország közötti különbség (negyede az indiaiak száma, mint a kínaiaké) már rávilágít arra, hogy nem alapvetően a fejlettség, vagy a nagy népességszám a meghatározó. Kína az esetében a tudatos kormányzati szándék eredményezhet lényegi eltérést. A sorban következő öt ország fejlett (gazdag és demográfiai tekintetben sem nagy növekedésű), mégis a legnagyobb kibocsátók között található (1. ábra).

Látható, hogy az olcsó tudástranszfer lehetőségével a gazdag országok is megpróbálnak élni (Parker-Zilberman,1993). Bár a humántőke nemzetközi tanulmányok során történő fejlesztése eredendően inkább a fejlett országok lehetőségének tekinthető, napjainkra bekapcsolódhattak ebbe a fejlődő világból is. Az

abszolút számok vonatkozásában Dél-és Kelet- Ázsia, valamint a centrum országok állnak az élen.

1. ábra: A legnagyobb külföldi hallgatói létszámot kibocsátó országok
(forrás: UNESCO 2016 adatai alapján)

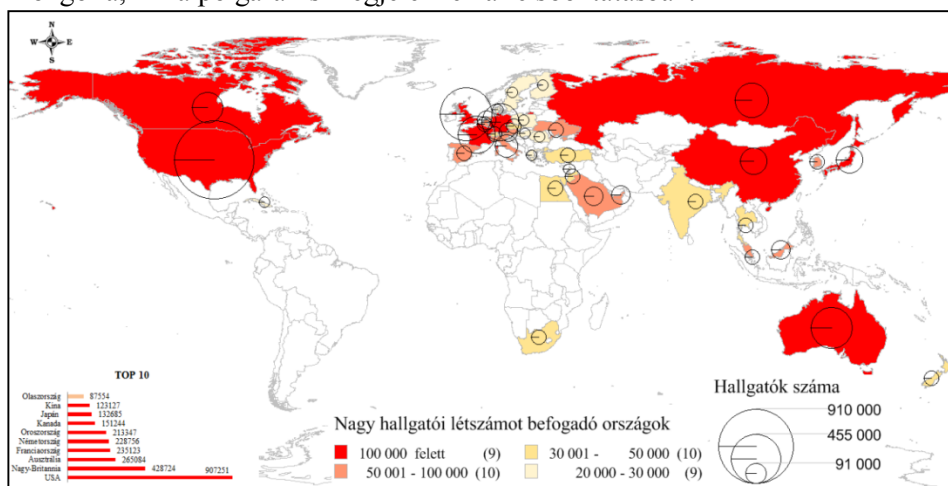
Azok az országok ahol a tömegesedés folyamata már lefutott, ahol a demográfiai folyamatok sajátosságai a felsőoktatási rendszer fenntartásának, szinten tartásának lehetőségeit korlátozzák, külföldi hallgatók beiskolázásával tudják működtetni oktatásukat. A legnagyobb befogadók számára a felsőoktatási intézmények fenntartása (kutató intézmények működtetése), az agyelszívás lehetőségeinek megteremtése mellett az oktatási szolgáltatásból származó bevételek is fontos szerepet játszhatnak (III. táblázat).

III. táblázat: A legnagyobb befogadó országok
(forrás: UNESCO 2016 adatai alapján)

Legnagyobb befogadó országok	fő
USA	907.251
UK	428.724
Ausztrália	265.048
Franciaország	235.123
Németország	228.756
Oroszország	213.347
Kanada	151.244
Japán	132.685
Kína	123.127
Olaszország	87.544

A befogadók esetében érezhető néhány „modern” szempont is. Napjainkban a benépesítés célja helyett az agyelszívás, a fogyasztás, a foglalkoztatás növelésének lehetősége játszik egyre fontosabb szerepet. Ausztrália az Ázsiához fűződő kapcsolatait erősíti ezzel, az Amerikai Egyesült Államok közgazdászai pedig éves szinten 23 milliárd dolláros többletet látnak a külföldi hallgatók jelenléte (fogyasztása, foglalkoztatása) mögött (Rédei, 2014).

A nagy befogadó országok vonatkozásában már lényegesen egyveretűbb a kép. A fejlett gazdaságok szerepe meghatározó, a top tízbe a fejlődő országok közül csak Kína fért be. A térképen (2. ábra) erős északi félgömb dominancia látszik. Európába érkezik a külföldi hallgatók több, mint 40%-a, ebből is 10% felett az Egyesült Királyságba, 5-6% pedig Franciaországba, Németországba. A nagy befogadók között fellelhető Oroszország is, ahol a szovjet utódállamok, Mongólia, Kína polgárai is megjelennek a felsőoktatásban.

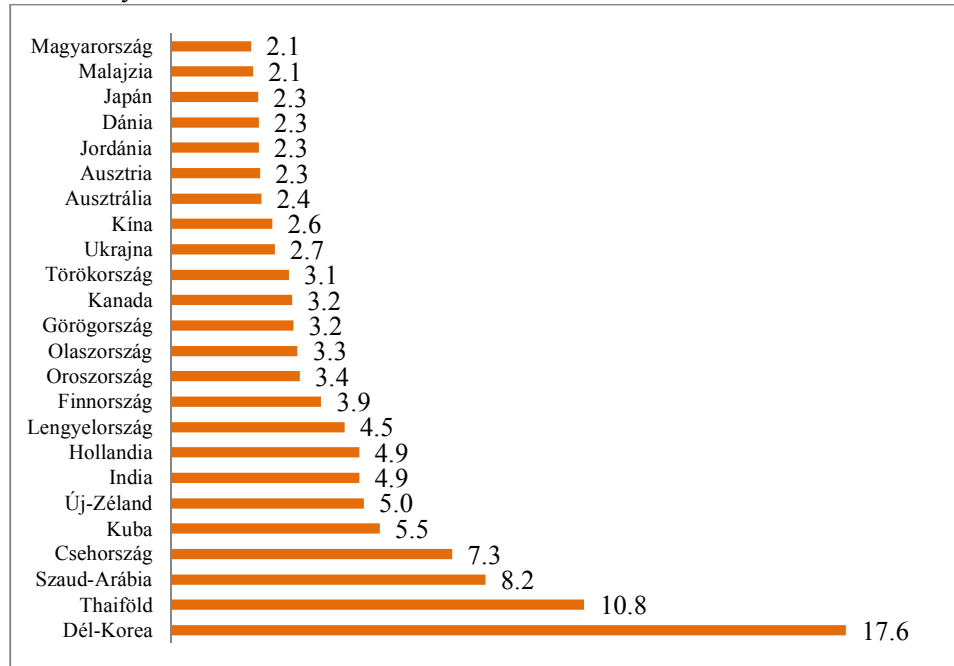

2. ábra: A legnagyobb külföldi hallgatói létszámot befogadó országok
(forrás: UNESCO 2016 adatai alapján)

Észak-Amerika mellett (USA, Kanada együtt, mintegy 24-25%) a déli félgömből csak Ausztrália nagy befogadó.

A befogadók ezredforduló utáni létszámnövekedésében érdekes elemek láthatók (3. ábra). A táblázat alapján valószínűsíthető, hogy a nagy befogadó országok esetében a növekedés nem tarthat a végtelenségig. Az USA, Nagy-Britannia már kapacitás-korlátokba ütközik a külföldi hallgatók létszámának növelésekor. A befogadó TOP 10 utolsó harmadában szereplő Olaszország, Kanada, Kína, Japán képes még a kapacitásainak erőteljes növelésére (háromszorosítás). A létszámot leggyorsabban növelő országok („feltörekvők”) viszonylag új szereplők, akik az ezredforduló környékén kapcsolódtak be intenzíven a nemzetköziesedés folyamatába. A szűk élmezőnybe fejlődő/közepesen fejlett országok kerültek (Dél-Korea, Thaiföld, Szaúd-Arábia, Csehország, Kuba). A

legnagyobb növekedést mutató Dél-Korea és Thaiföld Délkelet-Ázsia nagy népességű, gyors népességnövekedésű, fejlődésnek indult térségének igényeit próbálja kielégíteni. Szaúd-Arábia az arab térségben teszi ugyanezt. A környezetétől elzárkózó Kuba alacsony abszolút számról kezdett növekedése révén került előkelő környezetbe.

3. ábra: Az érkező hallgatók számának növekedése 2000 és 2013 között [külföldi hallgatók száma 2013/külföldi hallgatók száma 2000]

(forrás: UNESCO 2015/a adatai alapján)

A számunkra érdekes közép-európai régióból Csehország mely 7,3 szeresére növelte kapacitásait és ezzel érte el a 40.000 fő feletti értéket. Esetükben a Szlovákiából származó, de nyelvet értő hallgató már külföldinek számítanak, létszámuk meghatározó, hiszen megközelítően 24.000 fő származik az 1993-ban önállóvá váló szomszédból. Dinamikus a lengyel növekedés is, de ők így is csak 27-28.000 főnél járnak. Közép-Európa vonatkozásában Ausztria értékei mutatósak, itt 70.000 fő felett van a külföldi hallgatók száma és mégis további növekedés zajlik.

Kelet-Közép-Európa a tanulmányi célú nemzetközi migráció folyamatában

Magyarország viszonyainak értékeléséhez célszerű a közvetlen környezet helyzetének áttekintése. Ebben az esetben a Kelet-Közép Európa fogalmát (szom-

szédság okán) Ausztriával bővítettem ki, illetve a balti országokkal szűkítettem². Így (Magyarországgal együtt) 11 ország került be a vizsgálatba (IV. táblázat). A hasonló történelmi múlt, etnikai felosztottság mellett eltérő fejlődést mutató felsőoktatási rendszerek kerültek az elemzésbe.

IV. táblázat: A vizsgált országcsoport felsőoktatási adatai (2015)

(forrás: *Külföldi hallgatók aránya, Külföldön tanuló hallgatók aránya: UNESCO 2016; Népszámszám: KSH 2016; Felsőoktatási hallgatók száma, aránya: KSH 2014*)

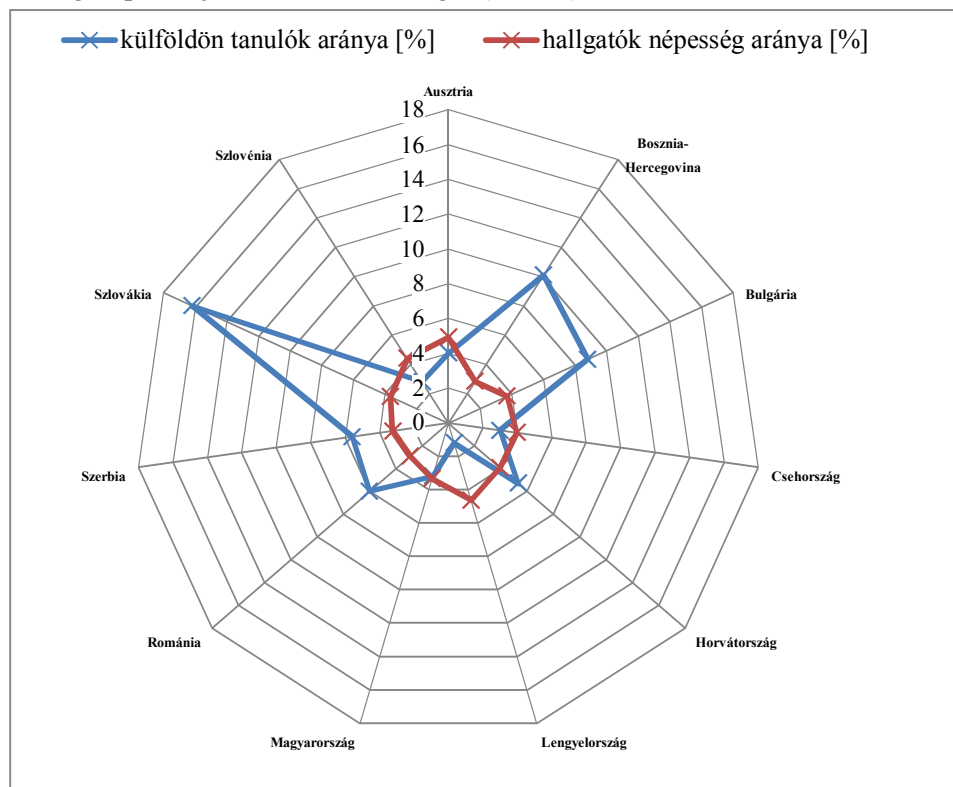
	Népesség- szám	Felsőoktatási hallgatók száma [ezer fő]*	Hallgatók aránya a népességhez viszo- nyítva [%]*	Külföldi hallgatók aránya [%]	Külföldön tanulók aránya [%]
Ausztria	8.576.261	421,2	4,93	15,9	4,0
Bosznia- Hercegovina	3.830.911*	111,9	2,84	7,5	10,1
Bulgária	7.202.198	283,4	3,71	4,3	8,8
Horvátor- szág	4.225.316	166,1	3,92	0,4	5,3
Csehország	10.538.275	418,6	3,98	9,8	3,0
Lengyelor- szág	38.005.614	1.762,7	4,64	1,5	1,2
Magyaror- szág	9.855.571	329,5	3,34	7	3,2
Románia	19.840.647	578,7	2,91	4,3	6,0
Szerbia	8.789.327	242,8	3,24	4,1	5,6
Szlovákia	5.421.349	197,9	3,65	5,6	16,2
Szlovénia	2.062.874	90,6	4,40	2,8	2,8
Összesen	118.314.50 7	4.603,4	-	-	-
Átlag [%]	-	-	3,77	5,7	6,0

A beiskolázottak népességszámhoz viszonyított arányából egyszerű következtetéseket vonhatunk le a hazai kapacitásokról. A következtetés hiányossága, hogy az arány nem tartalmaz információt a külföldi intézményválasztás szempontjából érdekes képzési szintekről, szakmai profilokról, képzési költségekről, stb.. A népességszámhoz viszonyított hallgatói létszámok vonatkozásában Ausztria, Lengyelország, Szlovénia és Csehország állnak az élen, hallgatói

² Ebben az esetben sajátos az országcsoportba tartozó országok kiválasztása. A „volt európai szocialista országok” alkotják a tömböt. Méreteik, távolságuk és eltérő hagyományaik okán nem kerültek bele a vizsgálatba a balti államok, szomszédság és a szoros kötődés miatt viszont igen Ausztria és Délkelet-Európa ex-szocialista országai. Itt talán Bosznia-Hercegovina és Bulgária beemelése mellett kell érveket sorakoztatni.

arány számuk megközelíti 4%-os értéket. A magyar felsőoktatásban tanulók aránya (3,34%) kicsivel az országcsoport átlaga (3,77) alatt van, talán a 2005-ös „csúcslétszámával” haladta meg azt.

Látványos, hogy a magas aránnyal rendelkező országokból (és Magyarországról) mennek a legkevesebben külföldre tanulni, lényegesen alulmúlva az országcsoportra jellemző 6%-os átlagot (4. ábra).

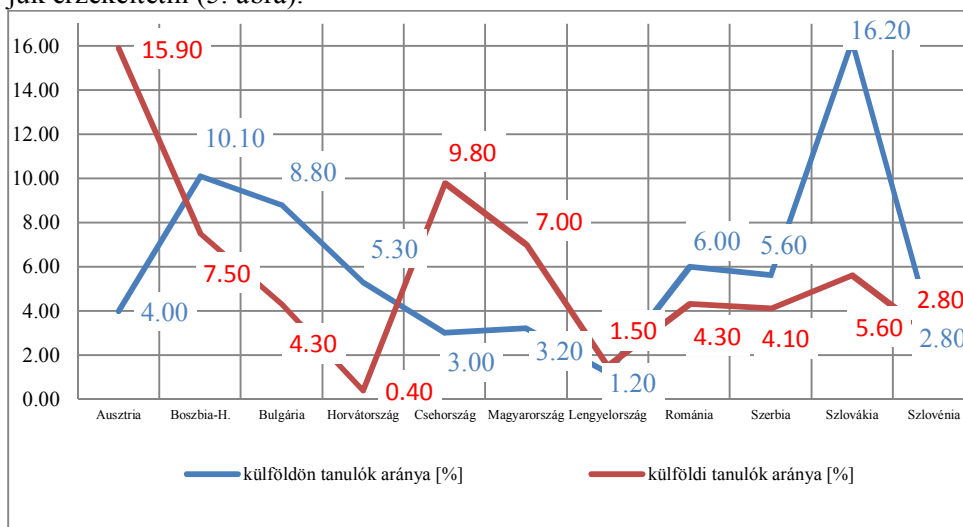

4. ábra: A hallgatói arányszám és a külföldön tanulók arányának az összehasonlítása országoként (2015) (forrás: Külföldi hallgatók aránya, Külföldön tanulók aránya: UNESCO 2016; Népességszám: KSH 2016; Felsőoktatási hallgatók száma, arány: KSH, 2014)

Komoly eltéréseket láthatunk e tekintetben a csoporton belül. Utóbb felsoroltak esetében a 2,5%-os érték alatti külföldön tanulót láthatunk (Lengyelország 1,2%-a és Magyarország 3,2%-a a legalacsonyabb), a másik csoportban Szlovákia 16,2%-a pedig kiugróan magas. Felismerhető egy egyszerű kapcsolat, miszerint azokból az országokból, ahol népességarányosan nagyobb a képzési kapacitás lényegesen kisebb arányú a külföldön történő továbbtanulás.

A külföldi hallgatók vonzása vonatkozásában is ezek az országok állnak az élen. Nagyon alacsonynak tekinthető Lengyelország megjelenése a nemzetközi felsőoktatási piacon. Az ellenpólus Bosznia-Hercegovina esetében figyelhető meg, kicsi belföldi kapacitás mellett magas a külföldön tanulók aránya.

A nemzetközi aktivitást a külföldön folytatott felsőoktatási tanulmányok és a külföldi hallgatók teljes felsőoktatási létszámhoz történő viszonyításával tudjuk érzékeltetni (5. ábra).

5. ábra: Nemzetközi aktivitás a vizsgált országok körében, 2015
(forrás: UNESCO 2016 adatai alapján)

Három csoportot lehet érzékeltetni az arányok alapján. Ausztria, Csehország és Magyarország magas (7% feletti) külföldi hallgatót fogad be, lényegesen többet, mint amennyit kibocsát más országok felsőoktatásába. A másik véglet Szlovákia, de ilyen jellemzőkkel bír még Horvátország, Bulgária, Bosznia-Hercegovina, ahonnan többen mennek ki az országból felsőoktatási tanulmányok érdekében, mint amennyien bejönnek. Egyedi Bosznia-Hercegovina helyzete, ahol mindkét irányba erős a mozgás, valamint Szlovákiáé, ahonnan az 1993-ban elszakadó Csehországba irányuló mozgás extrém magas. A harmadik csoportban nagyon alacsony értékek mellett Lengyelország, valamint Szerbia, Szlovénia egyensúly közeli állapotot mutat.

Közepesen fejlett országok esetében talán megállja a helyét az egyszerűsítés, miszerint a régió gazdaságilag fejlettebb országai (Ausztria, Csehország, Magyarország, de kicsi pozitívummal Lengyelország és Szlovénia is) intenzívebben kapcsolódnak a nemzetköziesedés folyamatába, jellemzően szolgáltatást kínálva a külföldi hallgatóknak, ezzel bevételeket teremtve az országnak.

Magyarországon tanuló külföldiek

A tanulmányi célú nemzetközi migráció hátterében lévő tényezők vizsgálata a hatások és az érdekek mentén végezhető el. A mozgásokat tradicionális (történelmi) és modern (közgazdasági) okok egyaránt generálhatják.

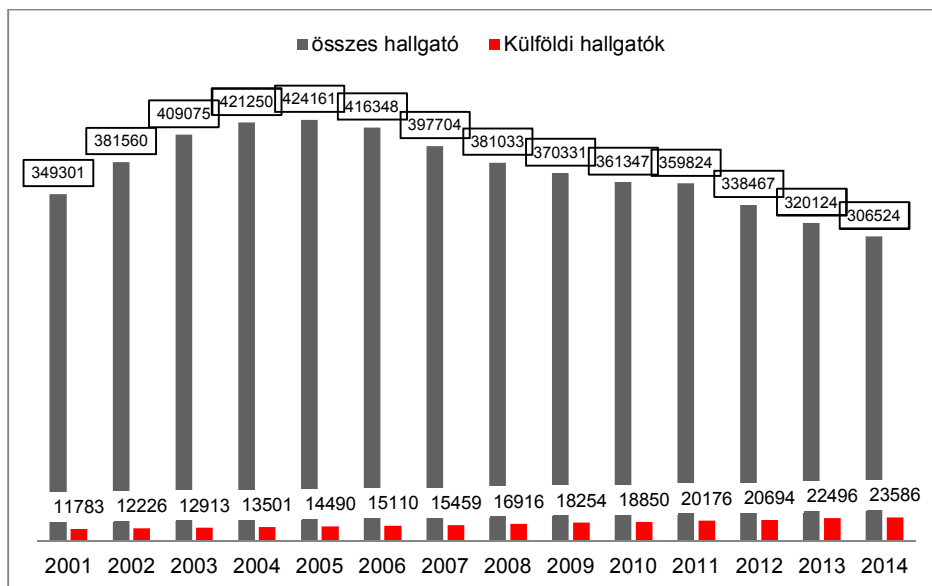
A hagyományos okok hátterében történelmi események (Magyarország esetében a Trianoni békeszerződés) kereshető. Ennek következményeként szétszaktak a történelmi kapcsolatok, konkrétan felsőoktatási intézmények és hagyományos vonzáskörzetük más-más állam fennhatósága alá kerültek (Kozma, 1997). A debreceni felsőoktatás (Református Kollégium) hatása alatt lévő területek (a történelmi Partium) Szovjet-Oroszország, Szovjetunió, majd Ukrajna, valamint Csehszlovákia, Szlovákia és Románia fennhatósága alá kerültek (Teperics, 2009). A szocializmus évei alatt ezek a területek merev határokkal kerültek elválasztásra. Változást a rendszerváltások időszaka (1990-es évek eleje) hozott, amikor az átjárhatóvá váló határok lehetővé tették a történelmi kapcsolatok újraéledését.

Időben ezzel párhuzamosan a keleti blokk országai a modern tanulmányi célú migrációs folyamatokba is bekapcsolódhattak. Itt már közgazdasági szempontok érvényesülnek jellemzően. Az felsőoktatási piac nemzetközivé vált, jó ár-érték arányú képzések (diplomák) érdekében a hallgatók vállalják a külföldön végzett tanulmányokat. Az intézmények (és a nemzeti oktatáspolitikai) vállalják az angol nyelvű képzéseket annak érdekében, hogy az érkező külföldi hallgatóknak nyújtott szolgáltatás fejében tandíjhoz, bevételekhez jussanak.

A magyar (és debreceni) felsőoktatás nemzetközivé válása esetében mind a tradicionális, mind a modern szempontok érvényesülése felismerhető. A kettő együttes hatásaként kerültünk fel a nemzetközi felsőoktatási térképre. Időben természetesen változó a tényezők súlya. A rendszerváltások körül a tradicionális nemzetközi mozgások, napjainkban a modern (szolgáltatást vásárló) hallgatók vannak túlsúlyban. Az érdekek találkozása is megfigyelhető, egyszerre zajlik, egymást erősíti az alulról (hallgató oldaláról) szerveződő „nemzetköziesedési” és az intézmények (állam) által generált „nemzetköziesítési” folyamat.

Magyarország esetében a mindkét irányban erősödő mozgásból jelenleg a befogadó jelleg erősebb, az ezredforduló óta növekvő mennyiségbe mintegy 25.000 külföldi hallgató van jelen a magyar felsőoktatásban. A magyar „nemzetköziesedés” másik jellemzője, hogy a tisztán piaci viszonyok alapján tanuló (nem magyar anyanyelvű) külföldiek mellett nagy számban jelennek meg a hazai felsőoktatási intézményekben határontúli magyar hallgatók.

A felsőoktatási hallgatói létszám 2005-ös kulminálása után már visszaesőben van, a külföldi hallgatók létszáma viszont töretlenül emelkedik (6. ábra).

6. ábra: A magyar felsőoktatás hallgatói létszámának változása az ezredforduló után
(forrás: Oktatás-statisztikai Évkönyv 2014)

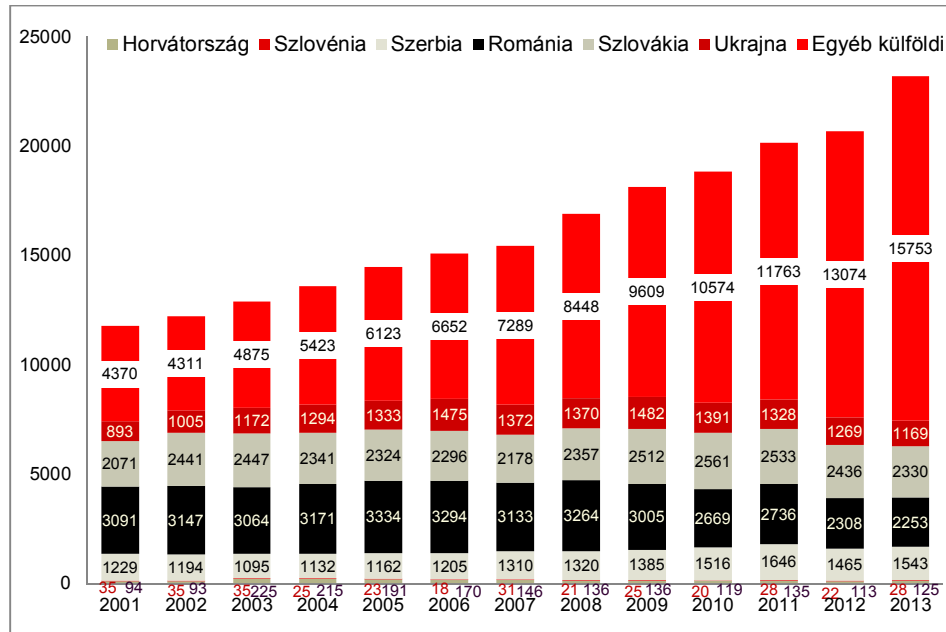
Intézményeink közül a legjobbak a nemzetközi felsőoktatási piacon is pozícionálják magukat, bekapcsolódnak a hallgatókért folytatott nemzetközi versenybe. Egyre nagyobb figyelmet kapnak az intézményeket minősítő nemzetközi rangsorok, folyamatosan emelkedik a magyar egyetemeken tanuló külföldi hallgatók száma³.

A magyar felsőoktatásban a külföldi hallgatók jellemzően az egészségügyi képzések (általános orvos, fogorvos, gyógyszerész), valamint a közgazdasági és műszaki területeken jelennek meg. A nappali képzést preferálják (2010: 84,5%) és a magyar hallgatókhoz hasonlóan az elmúlt években visszaesett a távoktatás és az esti tagozatos képzésen való jelenlétük is. A levelezős képzés abszolút számokkal stagnál, de ez arány-visszaesést jelent (Berács, 2012).

A világ 127 országából érkeztek a 2011/2012-es tanévben hozzánk hallgatók, közöttük földrajzi és egyéb sajátosságaik (anyanyelv) alapján két csoport alkotása célszerű.

A szomszédos országok (Szlovénia kivételével, 28 fő) 100 főnél több hallgatóval jelennek meg a magyar felsőoktatásban. A 2012-es adatok szerint már Szlovákiából érkeztek a legtöbben. Ezer feletti még a Romániából, Szerbiából és a Kárpátaljáról érkezők száma is (7. ábra).

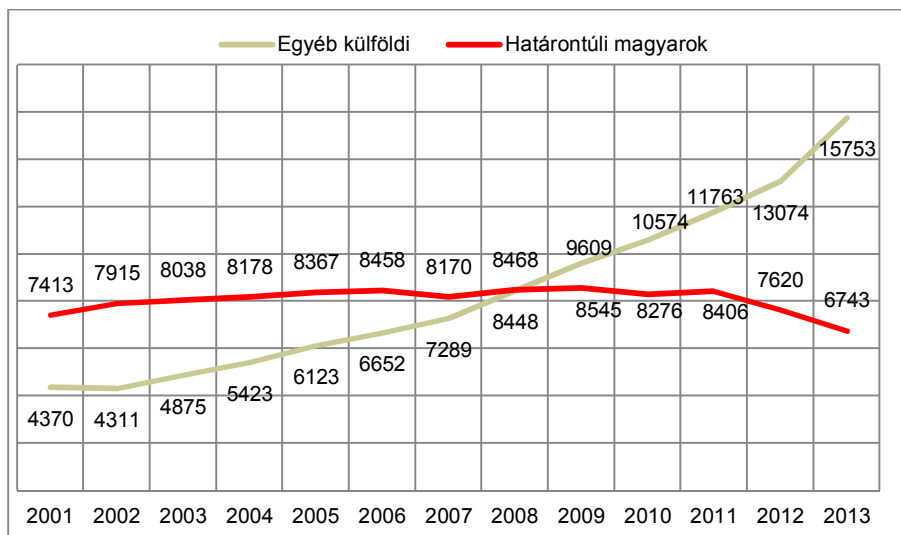
³ Jelen tanulmányban csak a „diplomaszerző” képzésben megjelenő külföldi hallgatók vizsgálatára került sor, a csereprogramokban kreditszerző hallgatókat nem dolgoztam fel.

7. ábra: Az összes külföldi és a határontúli hallgatók számának változása az ezredforduló után

(forrás: Oktatás-statisztikai Évkönyv 2014)

A 90-es évek (napjainknál) alacsonyabb külföldi hallgatói létszáma (összesen 6300 fő) mellett 37%-os volt az arányuk az összes külföldi között, majd 2002-ig gyorsabban nőtt a számuk (7.915 fő), mint a többieké, ezért 60 % fölé emelkedett. Időben onnantól 2009-ig (8.545) gyors teljes létszám emelkedése mellett arányuk visszaszorult (33%). Stagnáló, visszaeső létszámukat 2008-tól haladja meg a szolgáltatást vásárló külföldiek száma (8. ábra).

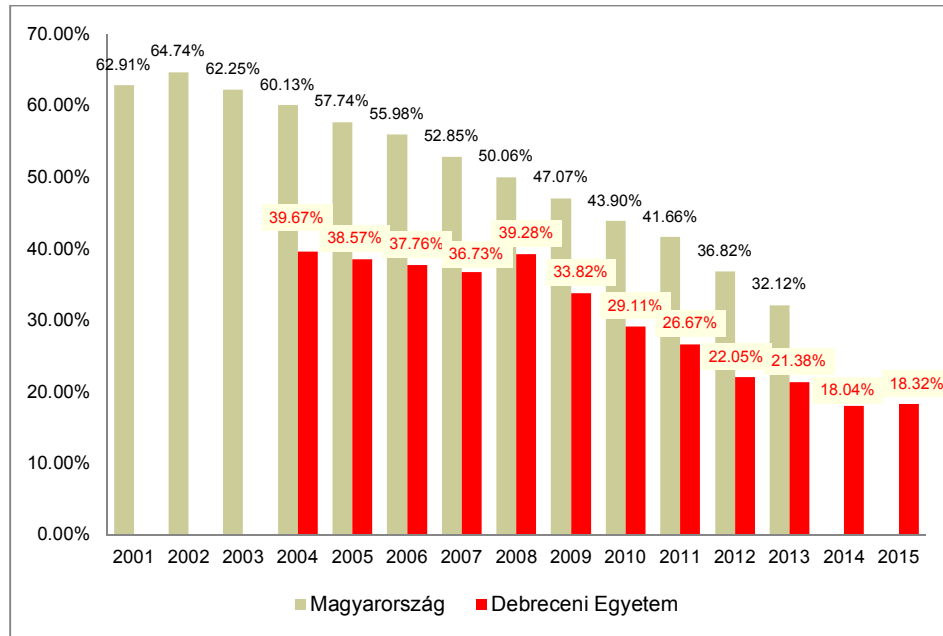

8. ábra: Az összes külföldi és a határontúli hallgatók számának változása az ezredforduló után

(forrás: Oktatás-statisztikai Évkönyv 2014)

Néhány sajátosság felismerhető aránycsökkenésük mögött. Magyar anyanyelven történő tanulmányok érdekében érkeztek az anyaország intézményeibe, országokénti számuk általában arányos a magyar anyanyelvű kisebbség létszámaival. Horvátország (bár kis létszám mellett) és Kárpátalja magyarsága tekinthető ebben a vonatkozásban erős kivételnek, mert onnan az etnikai arányuknál többen érkeztek. Sok esetben a középiskola szintjén elindult már a mobilitásuk. Az évtizedes tanulói/hallgatói mobilitás (és az azt követő anyaországi letelepedés) hatott a kibocsátó területek elöregedő demográfiai helyzetére is. Amúgy is természetes fogyással küzdő területekről érkeztek a fiatalok és ez felerősítette ezt a tendenciát. Az utóbbi években demográfiai okokból erősen visszaesett a mobilitásra hajlandó fiatalok száma. Csökkentette a nemzetközi mozgást a szülőföldön kiépített, magyar nyelven oktató felsőoktatási kapacitás növekedése is. Ennek ellenére ellenirányú mozgás (magyarországi hallgatók megjelenése a határontúli magyar tanítási nyelvű intézményekben) alig van (Marga, 2010).

A határontúli magyar hallgatók számának stagnálása/csökkenése oda vezetett, hogy külföldiek közötti arányuk egyharmadra esett vissza (9. ábra).

9. ábra: A határontúli magyarok aránya a külföldi hallgatók között
(forrás: Oktatás-statisztikai Évkönyv 2014, Intézményi adatszolgáltatás)

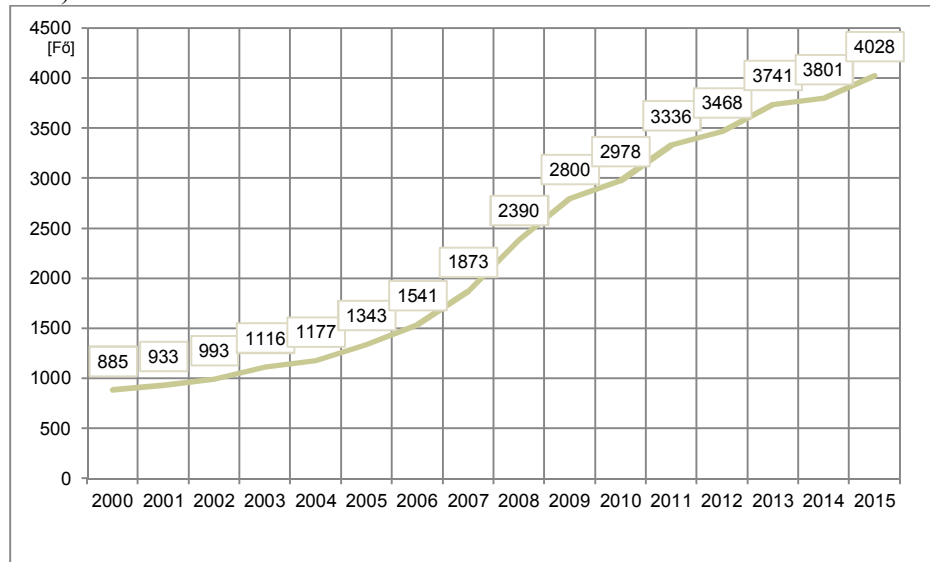
A határontúli magyar területekről érkezők számának stagnálása/visszaesése mellett 2002-től erőteljes növekedésnek indult az egyéb kategória, amiben az „egyéb európai országokból” és a „más kontinensekről származó hallgatók” vannak. Esetükben az idegen nyelvű (döntően angol, német és francia) térítéses képzések játszanak vezető szerepet. Ezek 10 év viszonylatában a látványos növekedést produkáltak. Az ezredforduló utáni dinamikus létszám-növekedésük jól látható (8. ábra). Miközben a magyar hallgatók számának 2005/2006-ig tartó emelkedése (2005/06: 424.161 hallgató) megtört és a létszámuk 2005 után visszaesett (2001/02: 349.301; 2012/12: 338.467 hallgató), a külföldiek aránya 3,4%-ról 6,1%-ra emelkedett a magyar felsőoktatás hallgatói között⁴. A nem szomszédos országokból érkező hallgatók esetében ez 1,25%-ról 3,87%-ra történő emelkedést jelentett.

Külföldi hallgatók a Debreceni Egyetemen

Az 2014/2015-ös tanévben Magyarország felsőoktatási intézményei közül a Debreceni Egyetemen tanul a legtöbb külföldi hallgató. Az egyetem abszolút

⁴ A globális felsőoktatási piac bővülési ritmusától ez a növekedés elmarad, ezért a világban betöltött szerepünk csökkent (Hrubos et al. 2012)

létszámemelkedésének fontos összetevője létszámuk dinamikus emelkedése (10. ábra).

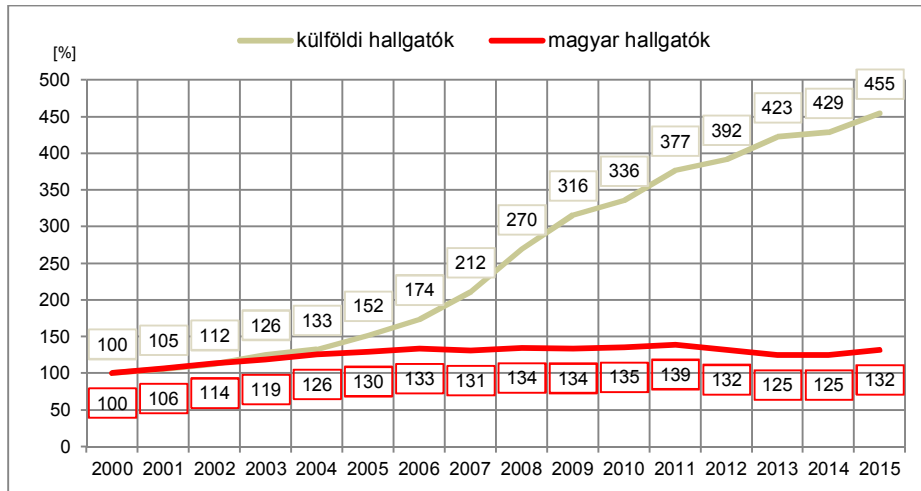

10. ábra: A Debreceni Egyetem külföldi hallgatóinak létszámváltozása az elmúlt tanévek során [fő]

(Forrás: Intézményi adatszolgáltatás)

2005 és 2010 között 1343-ról 2978-ra, 2015-re 4028 főre nőtt a számuk, ami a 2005 és 2010 közötti növekedés (2794 fő) több, mint fele. Ebben a határon túli magyarok létszám növekedése csak 349 főt jelentett. A 2010 és 2015 közötti időszakban mintegy 3500 fős összlétszám csökkenés mellett a külföldiek száma további 1050 fővel emelkedett.

A teljes hallgatói létszám alakulását a bázisévnek választott 2000/2001-es tanévhez való viszony visszaadja (11. ábra).

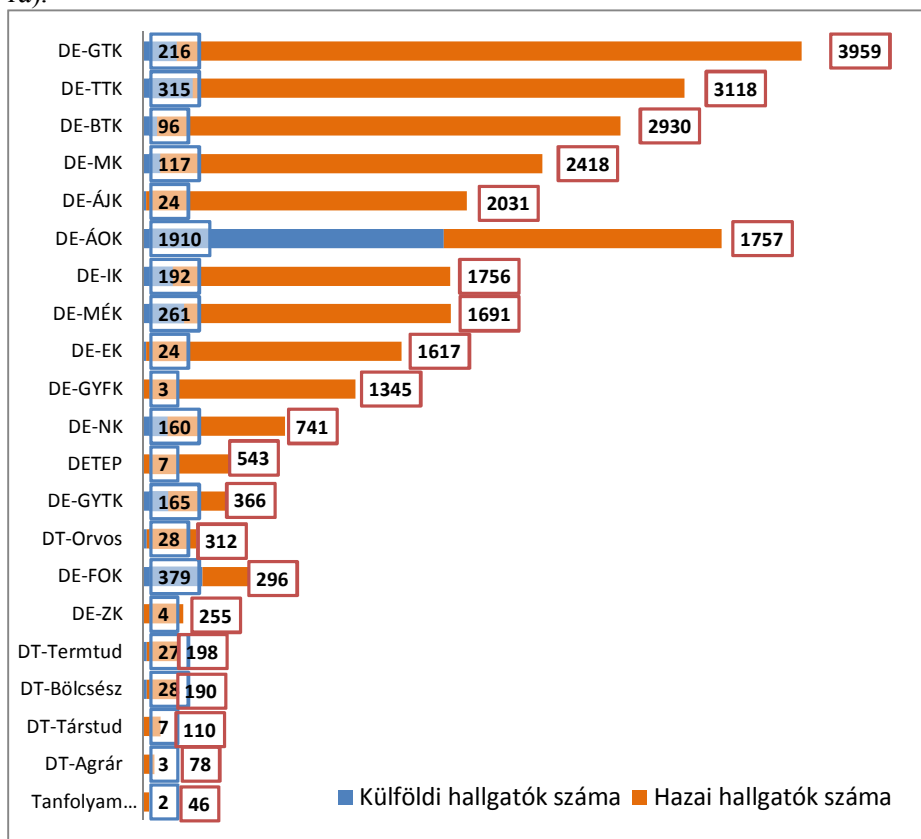

11. ábra: A magyar és külföldi állampolgárságú hallgatók arányának változása a tanévek során (2000/01-es tanév = 100%) [%]
(forrás: Intézményi adatszolgáltatás)

A 2011-es évben volt a legnagyobb létszám, utána a visszaesés a Debreceni Egyeteme is megkezdődött. A külföldiek számának erőteljes növekedése sem tudja ellenpontozni a demográfiai trendeket-

A hallgatók karonkénti megoszlás határozottan eltér a magyar hallgatók és a külföldiek között. A magyarok között a Gazdaságtudományi kar, a Természettudományi- és technológiai, a bölcsész, műszaki illetve az állam- és jogtudományi karok a legnépesebbek, az egészségügyi képzések utánuk következnek (12. áb-

ra).

12. ábra: A magyar és a külföldi hallgatók karonkénti megoszlása (2015)
(forrás: Intézményi adatszolgáltatás)

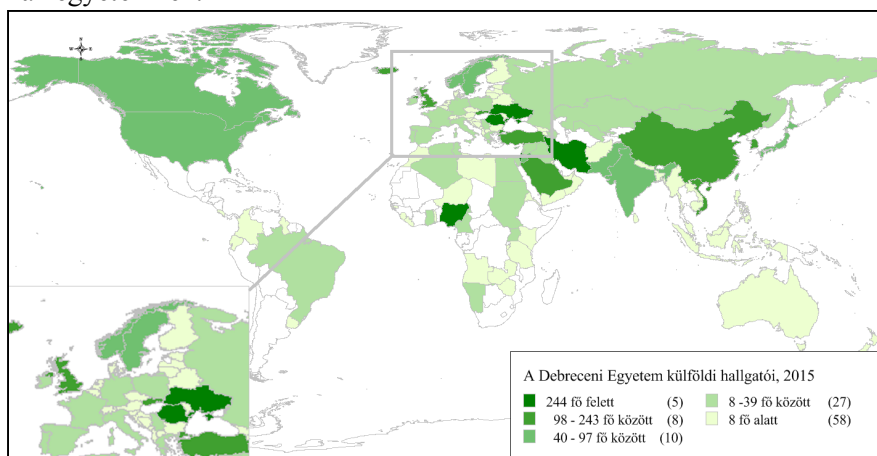
Az egyes karok külföldi hallgatóinak súlyát a teljes képzési létszámon belüli arányok mutatják szemléletesen. Az országos szinten is magasnak tekinthető 13,35 %-os külföldi átlag felett már csak az orvos-egészségügyi képzések találhatók. A Fogorvostudományi és az Általános Orvosi Kar hallgatóinak több mint fele, a Gyógyszerészettudományi Kar hallgatóinak közel harmada külföldi állampolgár. Átlag közeli értéket mutat (nagyváradi kihelyezett képzése okán) a Mezőgazdasági és Élelmiszertudományi Kar és a két tudományegyetemi kar (Bölcészettudományi Kar, Természettudomány és Technológiai Kar) doktori képzése. Utóbbi két kar esetében már komoly eltérés látható az alap- és mester képzések vonatkozásában. A TTK (és az Informatikai Kar) közel 10%-os értékei lényegesen felülmúlja a BTK 3,1%-os értékét. Alacsonynak tekinthető a nagy hallgatói létszámú karok közül, a GTK 5,1%-os, valamint az ÁJK 1,1%-os külföldi hallgatói aránya.

A külföldiek kontinensenkénti megoszlása érdekes. Ázsiából jönnek a legtöbben, közülük az iráni, izraeli, szaúdi, vietnami és dél-koreai hallgatók száma is 100 fő feletti (V. táblázat, 13. ábra). Az országok listáját Nigéria vezeti 652 hallgatóval

V. táblázat: A Debreceni Egyetem külföldi hallgatóinak állampolgárság szerinti megoszlása (2015)
(forrás: Intézményi adatszolgáltatás)

Szomszédos ország	fő	Európa	fő	Európán kívüli kontinensről	fő
román	337	török	203	nigériai	652
ukrán	173	brit	192	iráni	300
szlovák	102	svéd	89	izraeli	276
		norvég	78	kínai	138
		ciprusi	51	szaúdi	136
		francia	31	vietnami	132
		német	24	dél-koreai	112
		orosz	17	izlandi	107
		spanyol	15	jordán	95
		ír	13	brazil	74
				japán	64
				pakisztáni	51
				amerikai	43
				kameruni	39
				indiai	38
				kanadai	34
				tajvani	29
				ghánai	24
				iraki	19
				egyiptomi	15
				szír	15
				üzbég	15
				namíbiai	14
				kazah	11
				ugandai	11

Az 1320 fő, európai országból származó hallgató között 100 feletti létszám-ban román, angol, ukrán, izlandi és szlovák állampolgárságok vannak. A sorban következőket is figyelembe véve erős a „skandináv” jelenlét, hiszen 274 hallgató van Izland, Norvégia és Svédországból. Az Európai Unióból összesen 911 fő érkezik a debreceni felsőoktatásba. Érdekes, hogy összesen 24 német hallgatója van az egyetemnek.

13. ábra: A Debreceni Egyetem külföldi hallgatóinak származási helyei
(forrás: Intézményi adatszolgáltatás)

A ötöde a külföldieknek (2015-ben 18,32%-a) magyar anyanyelvű, a többiek az angol nyelvű képzéseken (és előkészítőkön) vesznek részt. Közülük csak tizedük tanul az informatikai, közgazdasági vagy természettudományos képzésben, a 90%-uk az egészségügyi képzések hallgatója. A külföldiek „centrumonkénti” megoszlása visszaadja a leírtakat. A 2013/14-es tanévben 3.741 külföldi állampolgár tanult a Debreceni Egyetemen. Az orvos- és egészségügyi képzésekben 2514, az agrár karokon 227, a többin (a valamikori Tudományegyetemi Karokon, TEK) összesen mintegy 1000 fő.

Az egészségügyi szakok (illetve előkészítőik) egyértelműen dominálnak. Az általános orvoscépzésben 1537 fő, fogorvoscépzésben 370 fő és a gyógyszerészképzésben 94 fő tanult 2015-ben. Emellett 447-en vettek részt valamelyik előkészítő képzésen. A képzési profil ilyen súlya egybecseng a magyar felsőoktatásban megjelenő külföldiek országos arányaival (M. Császár-Wusching, 2016). jellemző arányokkal. A mezőgazdasági mérnöki BsC (183 fő) a magyar nyelvű, nagyváradi kihelyezett képzésnek az eredménye. Az informatikai mérnök (80 fő), vegyészmérnök (877 fő) és a gépészmérnök (52 fő) képzések jelennek még 50 fő feletti létszámokat.

Összegzés

A tanulmányi célú nemzetközi migráció egyre nagyobb hallgatói létszámokat érint világszerte. Magyarország a rendszerváltást követő időszakban bekapcsolódott ebbe a folyamatba. Sajátos történelmi múltunk és földrajzi elhelyezkedésünk okán a magyar egyetemeken megjelenő külföldi állampolgárok egy része magyar anyanyelvű (a kettős állampolgárság lehetőségével élve kettős állampolgárságú) határontúli magyar hallgató. Országosan 8.000 fő feletti számról 6.700-ra, Debrecenben 950 főről 750-re esett vissza a számuk. Arányuk ennél is erőteljesebben csökken, hiszen a „nem magyar anyanyelvű” külföldiek száma közben erősen emelkedett. Jelenleg kétharmada a külföldi állampolgárságú hallgatóknak, aki idegen nyelven (Debrecenben angolul) folytatja tanulmányait. Ők szolgáltatást vásárolnak, részesei a nemzetközi felsőoktatási piacnak. Jellemzően az egészségügyi képzés hallgatói (általános orvos, fogorvos, gyógyszerész), kisebb részben közgazdasági, agrár, informatikai és természettudományos tanulmányokat folytatnak. Ennek fejében 8 milliárd Ft körüli tandíjbevitelhez juttatják az egyetemet. Jelenlétük pozitív hatással van az intézmény életére. Tandíjaikkal a finanszírozást könnyítik meg, idegen nyelven történő oktatásukkal a képzés minőségét emelik, növelik az oktatók aktivitását, segítik az akadémiai értékek növekedését is. Természetesen hatnak a szélesebb befogadó közegre (városra, régióra) is. On-line adatfelvételünk eredményei alapján évente a tandíjjal közel azonos összeget költenek el még Debrecenben szolgáltatásokra, amivel a város gazdaságára is komoly hatással vannak.

Hivatkozott irodalom jegyzéke

- Berács J. (2009): A felsőoktatás nemzetközivé válása.- NFKK Füzetek 1., Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdaságtudományi Kar Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja, Budapest, pp. 72–83.
- Berács J. (2012): Nemzetköziesedési trendek és intézményi megfelelés. – In.: Elefántcsonttoronyból világítótorony - A felsőoktatási intézmények misszióinak bővülése, átalakulása.- In.: Hrubos, I. (szerk.), Aula Kiadó, Budapest, pp. 135–180.
- Berács J. – Hubert J. – Nagy G. (2009): A nemzetköziesedés folyamata a magyar felsőoktatásban. Kutatási beszámoló a Tempus Közalapítvány számára. (Bologna Füzetek 3) Magyar Tempus Közalapítvány, Budapest
- Berács J. (2010): A Magyarországon tanuló külföldi hallgatók összetétele. - In.: Mobilitás Magyarországon, Lehetőségek és teendők- (Szerk.: Kurucz K.), Bologna füzetek 4. OKM, Budapest pp. 15–21.
- Kozma T. (1997): Felzárkózási stratégiák-túlélési taktikák. - In.: Határmenti együttműködés a felsőoktatásban (szerk.: Buda M.- Kozma T.), Debrecen. pp. 245–269.

- Marga, A.(2010): Quality and excellence . - Magyar Felsőoktatás 2009, NFKK Füzetek 4. Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja, Budapest, pp. 89–102.
- M. Császár Zs. – Wusching Á. T. (2016): A felsőoktatás nemzetköziesedésének hatása az egyetemvárosok fejlődésére egy pécsi esettanulmány tükrében.- Földrajzi Közlemények 140. évfolyam 3. szám, pp. 245–285.
- Parker, D. – Zilberman, D. [1993]: University technology transfers: impacts on local and U. S. Economies. Contemporary Policy Issues, 11. 87–99. o.
- Rédei M. (2007): Mozgásban a világ: a nemzetközi migráció földrajza. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 568. p.
- Rédei M. (2009): A tanulmányi célú mozgás. Akadémiai Doktori értekezés. Reg – Info Kft, Budapest 160 p.
- Rédei M.(2014): Vándorló diákok.- Demográfia, 2014/1 pp.: 73–93
- Salt, J. 2003: A nemzetközi vándorlás összetétele és változása Európában. Demográfia, 46(4), 328–341.
- Teichler, U. – Ferencz, I. – Wächter, B. (eds.) (2011): Mapping Mobility in European higher Education, Volume I: Overview and trends. A study produced for the Directorate General for Education and Culture (DG EAC) of the European Commission, Brussels, June 2011.
- Teperics K. (2009): A debreceni oktatás területi kapcsolatainak történelmi előzményei. – Föld és ember (ISSN: 1585-5465) XI.: (1-2) pp. 61–83.

Egyéb felhasznált adatforrások

- Felsőoktatási Statisztikai adatok 2011/2012 (OH)
http://www.oktatas.hu/felsooktatas/felsooktatasi_statistikak
Letöltés ideje: 2015. 10. 15.
- The state of international student mobility in 2015. _
<http://monitor.icef.com/2015/11/the-state-of-international-student-mobility-in-2015>, (Letöltés ideje: 2016.03.14.)
- Migration Policy Institut :<http://www.migrationpolicy.org/>
Letöltés ideje: 2016. 06. 15.
- Statisztikai Tájékoztató Oktatási Évkönyv, 2013/2014
- UNESCO (2015/a). - Institute for Statistics: Inbound internationally mobile students by country of origin 2010-2014,
<http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?queryid=171>, (Letöltés ideje: 2015.12.15.).